

Л. В. ДОБРОВОЛЬСЬКА

ПРО ДІАЛОГ КУЛЬТУР: УКРАЇНСЬКА ТА АНГЛІЙСЬКА МОВИ

У статті проаналізовано мовні та мовленнєві чинники самоусвідомлення етносів, подано аксіоматичні домі-
нанти українства, запропоновано шляхи оптимізації міжмовних контактів носіїв української й англійської мов.

Ключові слова: міжкультурна вербальна комунікація, мовна ментальність, українська мова, англійська мова.

Актуальність досліджуваної теми базується на необхідності усунення проблем непорозуміння у сучасному спілкуванні носіїв різних мов. Новизна представленого матеріалу полягає в тому, що ми подаємо аксіоматичні домінанти українства у порівнянні з домінантами носіїв англійської мови та культури. Мета дослідження: розробити підґрунтя для виявлення оптимальних шляхів навчання студентів способам міжмовної комунікації в діалозі української й англійської культур. Основним доробком є деякі елементи порівняльної характеристики етносоціального світосприй-
няття носіїв української й англійської мов.

Кожна мова як феномен духовного характеру відбиває світогляд носіїв цієї мови — тих, хто усвідомлював і накопичував знання про довкілля та своє місце в ньому, кодував здобуту інфор-
мацію мовними, мовленнєвими та екстралінгвістичними засобами, передавав її прийдешнім поко-
лінням, спадкоємцям мови.

Мова втілює та відбиває особливості менталітету етносу, бо в ній сконденсовані аксіологічні, морально-етичні, юридичні, релігійні, політичні та інші погляди людей, що формувалися на за-
садах національної свідомості. Українство пройшло довгий шлях розвитку, неодноразово захища-
ючи мечем і словом свою Батьківщину від численних замахів ворогів на плідну землю, тала-
новитих людей, багаті традиції та цікаві звичаї. Випестована віками мова з її мелодійністю, широкою палітрою різноманітних лексичних та граматичних засобів — це спадок, який українці дістали від пращурів і яким пишаються.

Усе, що постає в людській свідомості, набуває форми слова, а система знаків, яку іменовано мовою, — важливий чинник самоусвідомлення людини. Через мову народ навчився передавати духовні здобуття: теоретичний та практичний досвід, знання, а також висловлювати свої емоції, припущення і спостереження, що стосуються як реальних, так і нереальних об'єктів дійсності: ось чому в мові співіснують такі різні за фактуальністю лексичні засоби, як *«стіл»*, *«дерево»*, *«хата»*, *«жавка»* (нереальна істота з українського фольклору), *«джерело жуз»* (вигадане джере-
ло, вода з якого дає поетичне натхнення, якщо її випити) тощо.

У слові використовуються можливості як зорового, тактильного, слухового, так і поліфак-
торного плану. Слово містить у собі можливості впливу на всі наші чуттєві канали зв'язку з

дійсністю. Почуття чи враження від слова так само усвідомлюються нами, як і ті, що здобуваємо безпосередньо від контактів з навколишнім середовищем.

«Ідуть дощі. Холодні осінні тумани клубочаться угорі і спускають на землю мокрі коси» [3:25]. Ми бачимо осінь, зображену М. Коцюбинським, відчуваємо холод туманів, чуємо звук від падіння крапель дощу, бачимо воду, що струмками біжить й дзюркоче. Перед очима постають клуби низьких важких хмар, з яких все летить вода, неначе сльози, наводячи сум... Створений автором образ настільки реальний, настільки переконливий, що навіть не помічаємо: картину змальовано не пензлем, а словом. Образи ґрунтуються на конкретно-чуттєвих переживаннях дійсності, тих враженнях, що дають наші почуття.

У мові народу відбито етнокультурні засоби та прийоми кодування всіх типів інформації: фактуальної, модальної, прагматичної, чуттєвої тощо. При цьому засоби та прийоми однієї мови можуть бути унікальними (притаманними тільки цій мові) чи тотожними тим засобам та прийомам змістокодування, що існують в інших мовах.

Існує припущення, що лише в науковому дискурсі чи в ситуаціях, пов'язаних з безпосередньою передачею національних цінностей засобами мови, можна відчути, усвідомити лінгвокультурну спадщину народу. Це не так. Ми вважаємо, що предки сучасних українців у повсякденному житті орієнтувалися на загальні цінності українства, підпорядковуючи їм своє життя. З давніх-давен аксіоматичними домінантами українства вважали честь, любов до Батьківщини, шану до батьків, піклування про родину, землю, товаришів тощо. Красою землі милувалися, але про неї — неньку-землю — дбали: щоб мирною і квітучою, щедрою і родючою була. Дивилися наші пращури на землю і все, що на ній, не абияк, а пильно, з бажанням вчасно городину посадити, ниви засіяти, врожай зібрати. А природа неначе сама підказала назви місяцям року: «січень», бо вітром січе, «лютий», бо лютує холодами, хуртовинами; «березень», бо берези прокидаються від зимової сплячки... А з серпами підуть у поле роботящі люди саме в *серпні*, коли нива зрілим колоссям всміхається тим, хто про неї піклується. Не так багато народів світу можуть пишатися тим, що календар — це спадок: запис знань і спостережень народу.

Ціннісна картина світу, що притаманна народові і створена ним завдяки мові, засобами мови, відбиває найсуттєвіші погляди, ідеї, уявлення загалу щодо глобальної поведінки, а також одиничних актів поведінки як у типових, так і у екстраординарних обставинах. Саме через це ми можемо говорити про певні константи народу, що відбиті ним, перш за все, у рідній мові, а подруге — у колективно-репрезентованих екстралінгвістичних засобах, як то: міміка, пантоміміка, парафонічні чинники й показники інтенцій, експресії, модальності, імперсональних актів поведінки, тощо. В мові певного етносу закодовано загальносеміотичні явища, що й роблять цю мову унікальною. «Мовна система сама по собі завжди достатня для того, щоб внутрішніми засобами виразити будь-який мисленнєвий зміст, навіть почуття волевиявлення та різні емоції» [2:7].

Ще й досі існує точка зору про те, що українські традиції та звичаї так само, як і мова, зовсім не віковічні. Так, наприклад, як зазначали деякі грецькі та арабські письменники, Київська Русь до самого Середньовіччя була дикою окраїною цивілізованого світу [1:5; 6:9]. Якщо це так, чому ж ця «окраїна» хутко увійшла до кола європейських країн зразу ж після прийняття християнства? А це було X сторіччя, коли де-не-де в Європі й Азії панували варварські закони та звичаї! Аж до татарської навали наша держава була однією з найрозвиненіших у світі! Звісно, у середньовіччі прискорилося формування ментальності українців як етносоціальної групи, проте ще за часів Трипільської культури було усвідомлено, укладено, обґрунтовано норми суспільного життя, а на генетичному рівні закріплено тереневі, притаманні українцям характеристики й особливості менталітету [5:117]. Більш того, в ті далекі часи, як свідчать дослідники [4; 6] проявилася тенденція більшого розвитку правої півкулі мозку. А це зумовлювало превалювання емоційного світосприйняття людей над логічним. Може, ці археологічні знахідки на антропологічному рівні пояснюють притаманну українцям емоційність, мрійливість, креативність, товариськість?

У мовній картині українців подані як об'єктивні, так і суб'єктивні моменти, що фіксують ментальність через соціально-історичну свідомість народу.

Коли ми зіставляємо картину світу, що утворена різними етносоціальними групами, розуміємо, що базові концепти, поняття досить часто не співпадають, більш того — мають різні ознаки та характеристики, частотність та комбінаторні можливості. Скажімо, «доба» для українця — звичайна одиниця виміру часу, що дорівнює 24 годинам. Щоб передати поняття «доба»

ПИТАННЯ ЗАГАЛЬНОГО МОВОЗНАВСТВА І СОЦІОЛІНГВІСТИКИ

англійською мовою, треба вжити *«day and night»* (день і ніч), бо еквівалентної одиниці часового протягіння не існує.

Для англійської мови типовими є модальність, безперсональність висловлювань, розвинена система темпоральних характеристик дієслова... Проте українська мова багата на концепти, що тяжіють до символізму, узгоджені означення, звертання з денотативними суфіксами, сильні афіксальні джерела... Кожен список можна продовжити, бо названі особливості мов не вичерпують усіх, що існують. Коли людина має спілкуватися з носієм іншої культури, вона зіткається з певними об'єктивними труднощами, які здебільшого зумовлені унікальністю цієї мови. Дорослій людині, у якої сформована мовна картина світу і стратегії розумової діяльності, складніше вивчити нову мову, тобто новий код змістокодування та декодування, і засвоїти чужі концепти, поняття тощо.

Сьогодні, коли знання іноземної мови — це вимога часу, кожен з викладачів має не тільки навчити наших співвітчизників мові так, щоб вивчення ІМ та спілкування нею стало засобом поновлення інформації професійного характеру та відкрило безмежні горизонти для здобуття знань про культуру іншого народу.

1. Гудзий Н. К. История древней русской литературы.—М., 1956.
2. Колианский Г. В. Соотношение субъективных и объективных факторов в языке.—М., 1975.
3. Коцюбинський М. Фата Моргана. Повісті. — К., 2000.
4. Огієнко (Мітр. Іларіон). Українська культура. — 2-е вид. — К., 1985.
5. Радевич-Винницький Я. Україна: від мови до нації. — Дрогобич, 1997.
6. Русанівський В. М. Єдиний мовно-образний простір української ментальності // Мовознавство. — 1993. — № 6. — С. 3—12.

Л. В. Добровольская

О ДИАЛОГЕ КУЛЬТУР: УКРАИНСКИЙ И АНГЛИЙСКИЙ ЯЗЫКИ

В статье проанализированы языковые факторы этнического самосознания, даны аксиоматические доминанты украинства, предложены пути оптимизации межъязыковых контактов носителей украинского и английского языков.

Ключевые слова: межкультурная вербальная коммуникация, языковая ментальность, украинский язык, английский язык.

L. V. Dobrovolska

ABOUT DIALOGUE OF CULTURES: UKRAINIAN AND ENGLISH

Every language being the spiritual phenomenon developed and preserved by its bearers, is the unique national culture reflection. As Ukrainians who learn a foreign language view it through the prism of the Ukrainian language and culture, any lesson of English should be carried out as the dialogue of cultures.

Key words: cross-cultural verbal communication, language mentality, Ukrainian, English.